

## KÉT MAGYAR NYELVŰ VERS 1609-BŐL

A 20. század első felében Magyarországon sok jelentős magánkönyvtár létezett. Ezek nagy része a második világháború idején tűnt el, vagy a háború utáni államosításoknak esett áldozatul. Közöttük akad régi nemesi családi könyvtár, de nem voltak ritkák a polgári gyűjtemények sem, amelyek nagyobbrészt tudatos műgyűjtés eredményei. A régi, 16–17. századi magyar nyelvű könyvek legjelentősebb magángyűjteményét valószínűleg Báró Kornfeld Móric tudhatta magáénak. Könyveinek 1913-ban megjelentetett nyomtatott katalógusához<sup>1</sup> stenciles kiegészítés készült,<sup>2</sup> de rendelkezésünkre állnak a Kornfeld által alkalmazott könyvtáros, a jeles klasszikus filológus, Balogh József által vezetett kéziratos kiegészítések is.<sup>3</sup> A félezernél több régi magyar nyelvű nyomtatvány közt egyedüli példányok is voltak. Nemrég még csak annyit tudtunk a könyvtár sorsáról, hogy azt tulajdonosa a második világháború előtt a Magyar Kereskedelmi Bank pesti széfjében helyezte biztonságba, onnan azonban a második világháború végén eltűnt, valószínűleg a szovjet hadsereg jóvoltából. A *Régi magyarországi nyomtatványok* megjelent kötetei<sup>4</sup> a fentebb felsorolt nyilvántartások alapján az „olim” (egykor megvolt) példányok közé sorolták a Kornfeld-könyvtár köteteit. Néhány éve e lappangónak vagy már-már eltűntnek, elpusztultnak vélt könyvtár egy része hazai közgyűjteménybe került Gergely Rezső hagyatékából.<sup>5</sup> Egy jelentős részére pedig 1994-ben Nyizsnyij Novgorodban sikerült rábukkannunk. Ez utóbbi részt a második világháború végén más gyűjteményekkel (például a sárospataki Református Nagykönyvtár ugyancsak „biztonságba helyezett” ritka könyveivel) és nem könyvtári műkincsekkel együtt szállították a Szovjetunióba.

A ma Nyizsnyij Novgorodban őrzött sok értékes, Magyarországról elhurcolt könyv egyike Melius Juhász Péter vitairatait tartalmazza, 1570-ben Debrecenben nyomtatták.<sup>6</sup> A kötet a Kornfeld-gyűjteményből származik, oda a marosvásárhelyi Teleki Tékából került. Elején és végén egy-egy kézírásos vers olvasható. A könyv kézbevételekor nem volt időnk azokat alaposan tanulmányozni, Mayer Rita jól sikerült fényképfelvételei

<sup>1</sup> *Bibliotheca Mauriti Baronis Kornfeld: Index librorum Hungaricorum*, Budapestini, 1913.

<sup>2</sup> A kiegészítés egy példánya: OSZK Kézirattár, Fol. Hung. 2602.

<sup>3</sup> A Balogh József kézírásos bejegyzéseivel, kiegészítéseivel ellátott nyomtatott katalógust az OSZK tudományos olvasótermének kézikönyvtára őrzi.

<sup>4</sup> I–II, Bp., 1971–1983.

<sup>5</sup> Ezek a kötetek a Magyar Tudományos Akadémia Könyvtárában, a Kézirattár és Régi Könyvek Gyűjteménye állományában kutathatóak.

<sup>6</sup> RMNy 279. MELIUS JUHÁSZ Péter, *Az egez Szent Irasbol valo igaz tvdoman... – Ez világ kezdetitül fogva valameni eretnekek voltac ... mind azoknak meg festesi a Szent Irasbol*, Debrecen, Komlós, 1570. A kötet mai jelzete a Nyizsnyij Novgorodi Tartományi Könyvtárban: Ц 17.024.1.

alapján most mégis közöljük a versek szövegét, mert azok eddig ismeretleneknek bizonyultak. A nyizsnyij novgorodi könyvtár pecsétje egyetlen helyen akadályozza az olvasást. Sajnos éppen ott található a versek másolójának (?), Hor...[vát? hi??]<sup>7</sup> Péternek a neve.

A versek leírója a kötet elején álló *Ó én két füleim* kezdetű ének negyedik strófáját a másolásnál kihagyta (esetleg utólag költötte?), azt, korrektúrajelszerű vonallal jelölve a helyét, a következő lap alján helyezte el. Egy esetben fél, másik esetben másfél sort áthúzott, s helyette az áthúzott szöveg fölé új változatot írt be. Ezek a változtatások megítélésünk szerint nem nyújtanak elégséges indokot ahhoz, hogy szerzőnek tartsuk a versek leíróját.

Mindkét vers ismert és gyakori nótajelzést ad meg, a másodikként közölt még talán középkorból származót.<sup>8</sup> A nótajelzésekből is egyértelmű strófaformákban közöljük szövegüket. Az *Ó én két füleim*, az *Úr szavát halljátok* kezdősorú 6, 7 / 6, 7 / 6, 6 / 7 szótagszámú sorokból áll, strófánként bokorrímmel. A *Végzetetlen Istennek bölcs, hatalmas fia* kezdetű vers 7, 6 / 7, 6 / 7, 7 / 6, 7 / 7, 6 szótagszámú, a sorok kissé dőcögösebbek, a rímelés is bizonytalanabb.

Mindkét vers a protestáns énekköltészet biblikus hangján szól Krisztus istenségéről, kapcsolódva a kötet tartalmához, s Melius Juhász Péternek 1570 körül megjelent műveihöz, melyekben az antitrinitáriusokkal vitatkozik.<sup>9</sup>

A versek szövege:

[Címlap verzón és A<sub>2r</sub> alján:]

Cantio optima ad Notam Oh en ket szemeým

Oh en ket fwleým az Vr szauat hallyatok,  
az mellyet regenten az eghbeöl megh kialtot,  
az eö fia felöl hogy öt halgassatok,  
az mit mond fogadgiatok.

Ebben tölt attianak kellemetes io kedue,  
az emberi nemhez dragalatos szerelme,  
megh az eghekbenis menyeknek serege,  
miatta engesztelne.

<sup>7</sup> Horhi? [= Melius!] A bizonytalan olvasatot talán majd alapos szemügyrevétel, ultraviola fényben való olvasás megszünteti. Azért döntöttünk mégis a szövegközlés mellett, mert a jelen körülmények között a Kornfeld-könyvtár e részének hazakerülésére (sőt még a helyszínen való alapos tanulmányozására is) nagyon kicsi az esély.

<sup>8</sup> A nótajelzésekről és az azokkal kapcsolatos tudnivalókról lásd Iván HORVÁTH, Gabriella H. HUBERT etc., *Répertoire de la poésie hongroise ancienne*, I-II, Paris, 1992, 491 (nr. 1110): Ó, én két szemeim, ti az Úrra nézettek...; 116 (nr. 258): Dicséretes a gyermek...

<sup>9</sup> Melius verseivel közvetlen kapcsolatot nem mutatnak szövegeink. Melius prózai műveiről az RMNy leírásainál részletesebben lásd NAGY Barna, *Mélius Péter művei = Studia et Acta Ecclesiastica*, II, Bp., 1967, 195–301.

Ennek az nagy Isten mert oly nagy neuet adot,  
az mely minden neunél föllyeb magasztaltatot,  
kinek meny föld pokol feiet terdet haitot,  
hatalmaban megh hailot.

Ez nagy draga neuet segitsegre kj hia,  
hittel io étettel mindenek elöt vallia,  
nilwan az idvözöl az iras azt mongia,  
mert mindeneknek vra.

Ez ám az Istennek artatlan egy barania,  
azki ez vilagnak bwnét vette vallara,  
es az ki sokaknak eset romlasara  
sokak tamadasara.

Első es vtolso w az kezdet es az végh,  
mert ő az attiaual mindenható egy fölsegh,  
es chyak w általa megh epwlt az szentsegh,  
es megh nittatott az égh.

Nem chiak decretomban vegezesben első volt,  
mert vgy az Abraham Zent Janosis abban volt,  
Christus maga mongia Janosis rola szolt,  
w naloknál elsőb volt.

<Ez ellen zugodtak> Eötet megh kisirtek Sidok az nagy pusztaban,  
midön el epedtek volna az szomiusagban,  
az mint magiarazza Zent Pall irasaban,  
w volt köszikla abban.

[E]z az lelki kenyér ki az egből le szallot,  
és lelki köszikla melyből élő víz aradot,  
mert chyak ő belöle olly erdem szarmazot,  
kiből ember igazult.

Eő volt az neggyedik az egheő kemenczeben,  
az három iffiak közt annak erős twzeben,  
ki megh oltalmazta annak közepeben  
azokat w hitekben.

Most it az pokolnak nagy egeő kemenczetöl  
az benne bizokat oltalmazza twzétöl,

az bwnnek Eördögnek pokolnak mérgétől  
annak veszedelmétől.

[M]itől azon Christus örökké oltalmazzon,  
az ő Zent attianak es keduebe iuttasson,  
es w Zent lelkeuel minket igazgasson,  
országaba iuttasson.

Azon Zent attiaual Zent lelkeuel döchyösegh,  
az Jesus Christusnak adassek nagy tisztessegh,  
mert ő benne lakik az tellies Istensegh  
foghatatlan egyesegh.

finis per eadem[?!] petrum Hor[?][?]  
1 die Januarij 1609.

[A könyv végén:]

De Natiuitate Christi ad Notam Dichiretes az gyermek etc.

Veghetetlen Istennek beölich hatalmas fia,  
ki az attia Istennek kebelében vala,  
szálla innen közönkben az szep szwznek meheben,  
szolgay abrazatban, Isten ielent az testben,  
ki nagy el reytet titok anyaszentegyhazban.

Boldogh emlekezeteü Samuelnek anya,  
ez el ieöt Messiasrul eöys prophetala,  
midön Samuel fiat egyhazy szolgálatra  
Istennek aianlá, szep hala adasa keözt,  
az Messias Vr Christust, idvözeteönek vallá.

Ez az frigynek szekrenye Istennek ladaia,  
kiben vannak Istennek kinchyeý be zarua,  
az tiz paranchyolatnak az eö ket keö tablaia,  
Isten akarattia, az eghbelý szep manna,  
mert eö az lelki kenyér, ki menybeöl le szálla.

Ez az beölich Vr Istennek hatalmas ighýe  
az ki altal kezdetben mindent eö terempte,  
lathatatlan menyey, es az lathato feöldý  
szekek vrasagok, eö altala tartatnak  
alnak vannak mindenek, minden méltosagok.

Angyaloknak eő feie es neki szolgálnak,  
eő chinallia azokat twznekis langhiua[?],  
eő neube haiolnak pokolbelý es feöldý,  
menyeý sok térdek, eő neube iduözöl,  
az megh téreő beönös nép, az ki benne bizik.

Ez szwletet Vr Christust sok regiek vartak,  
sok kirallyok Chyaszarok eőt latni kiuantak,  
de boldogok mar azok az kik eőt nem lattyak,  
es hisznek eő benne, <az mint maga mondotta  
az eő tanituanianak, Thamas Apostolnak.>  
es boldogok mind azok  
kik az Isten ighyet halgatuan megh ternek.

Vigh eöreömmel eőt variuk ket vtolso napra,  
az mi kimulasunkra es itilet napra,  
az io hiveý közzé, az eő iob keze felöl  
szamlallion benneönket, kegyelmes zent attianak  
be aianllion benneönket, vigyen orszagaba.

finis. 21 die Decembris 1609.